

III. TÉMA

Schelling és a romantika

1. lecke: Schelling filozófiája

Schelling (1775-1854)

Olvasmány: Schelling: *A transzcendentális idealizmus rendszere*, Budapest: Gondolat, 1983. (ford. Endreffy Zoltán)

Schelling tevékenysége két részre osztható: a transzcendentális- és természetfilozófia, valamint a kései filozófia.

1. Az első szakaszban döntően Fichte hatása alatt áll. Egy időben párhuzamosan tanítanak Jénában, munkássága az azonosságfilozófia kidolgozására irányul, szorosan együttműködve Hegellel. Ennek a korszaknak a művei: Az énről, Filozófiai levelek a dogmatizmusról és criticizmusról, a korszak záró műve: *A transzcendentális idealizmus rendszere*. F.W.J. Schelling: *A transzcendentális idealizmus rendszere*. (TIR) Budapest: Gondolat 1983. (ford. Endreffy Zoltán)
2. Az ún. „kései filozófia”. A

szakirodalomban vitatott, hogy honnan kezdődik. Ennek a korszaknak jelentős műve a *Filozófiai vizsgálódások az emberi szabadság lényegéről*, a *Die Weltalter (Világkorszakok)* töredék, illetve a három nagy előadói korszak: erlangeni, müncheni és berlini. A sort az 1841-ben kezdődött berlini zárja.

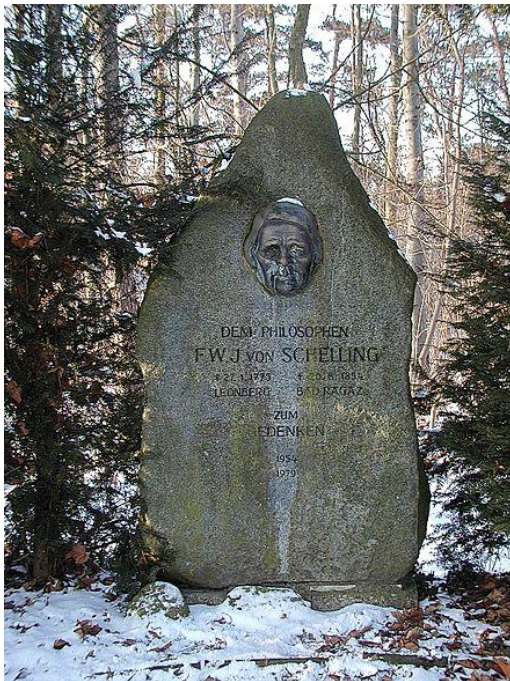
Feladat:

Elemezze *A transzcendentális idealizmus rendszeréből* származó idézetet.

„Én, aki *tudok*, ugyanaz vagyok, mint én, aki *vagyok*; tudásom és létem kölcsönösen kimeríti egymást, a tudatnak és a tevékenységnek a szubjektuma ugyanaz. Tehát ugyanennek az azonosságnak a következtében a tudásom és a szabad tevékenységem azonos magával szabad cselekvéssel; vagyis ez a tétel: önmagamot objektív módon cselekvőnek szemlélem, azonos azzal a tétellel, hogy objektív módon cselekszem.” TIR 331.o.

Kérdés

1. Hogyan lehet ezt filozófiatörténeti kontextusba helyezni?
2. Miként reagál itt Schelling Descartes gondolatára, és hogyan a kanti transzcendentális appercepcióra?

Schelling-emlékmű Leonbergben

A transzcendentális idealizmus rendszerében a szemléleti formákat veszi végig (intellektuális, produktív,

esztétikai), mintegy reflektálva a három kanti kritikára. A szabadság és szükségszerűség kérdése kiemelt szerepet kap az értelmezésben.

„Én, „Minden egyes intelligencia által az abszolútum cselekszik, vagyis minden egyes intelligencia cselekvése maga is abszolút, amennyiben nem szabad, nem is kényszerű, hanem egyszerre mindkettő, abszolút szabad és éppen ezért abszolút szükségszerű.” TIR 372.o.

A szabadság és szükségszerűség kapcsán Schelling három korszakot különböztet meg:

- 1.) Görögség korszaka
- 2.) Római korszak
- 3.) Gondviselés korszaka

1.) Az első korszak a természeti állapot felbomlásától a római birodalom kialakulásáig tart, és a történelem „tragikus korszakának” nevezhető. Az uralkodó elv a *sors*, és amely periódusba tartozik az emberiség legnemesebb fajtájának feltűnése, mely valaha is élt, s amelynek a „földre való visszatérése csak örök vágy marad”.

2.) A második korszak a rómaiak által létrehozott *jogállapot*, amely világunkat a mai napig alapvetően meghatározza. Ebben az uralkodó elv a természeti törvény.

3.) A harmadik periódus, amely a *kinyilatkoztatás* korszaka, viszont még nem érkezett el, és nem is tudható, hogy mikor fog eljönni, de ha létezni fog – mondja Schelling – „akkor Isten is létezni fog”. (A kijelentés igen radikális, hiszen olybá tűnhet, hogy Isten mindaddig nem létezik, amíg ez a korszak el nem érkezik. Minderre Schelling csak jóval később, az előadói korszakaiban próbál meg igazán választ adni.)

A kései filozófiában Schelling szemben Hegellel a rendszer ellen foglal állást. A filozófiájában különbséget tesz negatív és pozitív filozófia között.

Pozitív filozófia: - Az egyes kerül előtérbe az általánossal szemben, a konkrét az elvont helyett, s a rendszer helyét az „életközeli gondolkodás” (*das lebensnahe Denken*) foglalja el. A lét és létező kap kitüntetett szerepet.

Negatív filozófia: - Az általános, az absztrakt és a rendszer által karakterizálható. A logikai gondolkodás kap kitüntetett szerepet.

Ezekon az előadásokon mások mellett részt vett Søren Kierkegaard is, akinek a jegyzetei magyarul is megjelentek, és amelyek alapján a schellingi gondolatmenet rekonstrukciója elvégezhető.

„Minden valóságosnak két oldala van: *quid sit* (ami van) és *quod sit* (hogyan van). (...) Az *a priori* észtudomány (aprioriske Fornunft-Videnskabs) tartalma a teljes valóság, de csak az, ami, és nem az, hogyan van., s készletet sem érez arra, hogy ez utóbbival foglalkozzon. Ha az egzisztenciát (Existent) igazolni akarja, egy másik tudományra kell hagyatkoznia, és ennek kellene eldöntenie, hogy az észben kívülről induljon ki.” S. Kierkegaard: *Berlini töredék* (Jegyzetek Schelling 1841/42-es előadásairól). Budapest: Osiris 2001., 2. és 7. előadás (ford. Gyenge Zoltán)

Feladat:

Elemesse a szöveg alapján a pozitív és negatív filozófia lényegét! Mennyiben lehet a pozitív filozófia az egzisztenciára alapozott gondolkodás előzménye?

Összefoglalás: A schellingi filozófia egyszerre tartozik a klasszikus német idealizmus körébe, és egyszerre előlegezi meg a romantikát, valamint a Nietzsche és Kierkegaard által fémjelzett filozófiai irányváltást a 19. században. A korai Schelling a fichteianus korszaka után saját rendszer megalkotására tesz kísérletet. Az 1800-as évek elején azonban változás történik a gondolkodásában, a mitológia és a kinyilatkoztatás felé fordul, amivel párhuzamosan kidolgozza a pozitív (egyesre alapozott) és negatív (általánosra) filozófia elméletét, magát Kantot és Hegelt is a negatív filozófia körébe sorolva. A negatív filozófiának fogalma

(*Begriff*) van ugyan a létről, de mit sem tud kezdeni a létezőként létezővel, azaz az egzisztenciával. Az 1810-es évektől fokozatosan elhallgat, haláláig (jó negyven éven keresztül) szinte semmit sem publikál, előadásokat tart. Ez a korszak ezért az előadások jegyzetiből rekonstruálható.

Jelen dokumentum a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

